

La Recherche

Bilder fra en fransk ekspedisjon til Nord-Norge 1838 – 1839

Lærerveiledning

Innhold

«La Recherche»	3
Innledning	3
La Recherche-ekspedisjonen	3
Ekspedisjonens reiseruter	3
Om omreisende kunstnere og om de første bilder fra Norge og Nord-Norge	5
Om litografi og om reproduksjonsteknikker	5
Presentasjon av kunstnerne	7
Om de enkelte bildene	8
Bruk av utstillingen	16

Utstilling og veiledningshefte:
Konservator Knut Ljøgdø

«La Recherche»

Bilder fra en fransk ekspedisjon til Nord-Norge 1838 – 1839

Innledning

La Recherche-ekspedisjonen

I 1838 dro marineskipet «La Recherche» fra Frankrike med kurs nordover, til Norge, Svalbard og Nordishavet. Ekspedisjonen vendte tilbake til nord i både 1839 og 1840. Formålet med disse reisene var å utforske Nordishavet rundt Nord-Norge og Svalbard. Flere av datidens fremstående vitenskapsmenn og kunstnere deltok i ekspedisjonen.

Vitenskapsmennene skulle dokumentere kunnskap om forholdene i nord. Blant annet skulle de samle inn prøver av planteliv og steinsorter og skrive rapporter om naturforholdene. De skulle også samle kunnskaper om samfunnsforhold og menneskene som bodde der. Kunstnerne skulle gi sine fremstillinger i form av bilder fra de forskjellige steder – både landskap og byer – de besøkte og av de forskjellige mennesker de møtte. Bildene vi ser i denne utstillingen er resultater av denne ekspedisjonen.

Ekspedisjonen ble ledet av Paul Gaimard (ca. 1790-1858), lege i den franske marine med offisers rang og naturforsker. Han hadde deltatt på to jordomseilinger, og i 1835 og 1836 hadde han vært på Island med «La Recherche». Nå tok han initiativ til en ny ekspedisjon for å utforske områdene i nord ytterligere. Den franske kongen, Louis-Philippe (Ludvig Filip), ble begeistret for planen og støttet den. Han hadde selv reist i Norge i 1795 og kommet helt til Nordkapp.

Flere kunstnere deltok på ekspedisjonen. Imidlertid var ikke alle med samtidig, men deltok forskjellige år og på de forskjellige etapper av reisen. Bildene i denne utstillingen er av to av dem: *Auguste Mayer* og *François Auguste Biard*. Vi skal presentere disse nærmere senere. Mayer var først og fremst landskapsmaler og hadde spesialisert seg på marinemaleri, det vil si skildringer av kyst og sjø. Biard hadde bakgrunn både som landskapsmaler og som figurmaler. Som portrettmaler var han ettertraktet ved Louis-Philippes hoff, og det var kongens forslag at Biard skulle være med på ekspedisjonen. Med på reisen deltok Biards unge forlovede, Léonie d'Aunet. Hun reiste utkledd i herreklær, fordi det egentlig var forbudt for kvinner å reise med franske marinefartøy. Dessuten ble det ansett som både ulykkesbringende og upassende å ha kvinner ombord i skip i sin almindelighet. Vi er så heldige at hun i 1854 utga en bok om reisen. Her forteller hun om hvor de reiste, hva de så og hvem de møtte.

Ekspedisjonens reiseruter

Selve Recherche-skipet, med mannskapet samt ekspedisjonens leder og noen få andre medlemmer ombord, seilte fra Le Havre og nordover i juni i 1838. Første stopp var Trondheim. Som nevnt, kom mange av ekspedisjonens medlemmer til underveis. Auguste Mayer og flere andre medlemmer reiste hovedsakelig over landeveien. Med på denne reisen var også den franske dikteren og filologen Xavier

Marmier (1808-1892), som var svært opptatt av skandinavisk språk og litteratur. Fra Christiania (som Oslo dengang het) reiste de over Gudbrandsdalen til Trondheim, hvor de sluttet seg til ekspedisjonen. «La Recherche» seilte derfra til Hammerfest, men Mayer og noen av de andre foretrakk å reise med dampskipet «Prinds Gustav», som gikk i rute mellom Trondheim og Hammerfest. Dermed kom de også innom blant annet Lofoten og Tromsø. Fra Hammerfest dro skipet til Spitsbergen, hvor de landet i Bellsund syd-vest på øya. Etter undersøkelser her returnerte ekspedisjonen til Hammerfest. Så reiste ekspedisjonen rundt i Finnmark, blant annet til Nordkapp. Om høsten returnerte skipet «La Recherche» til Frankrike, mens noen av ekspedisjonens medlemmer overvintret.

I 1839 vendte skipet tilbake, denne gang med en mellomlanding på Færøyene, før det seilte direkte til Hammerfest. Dette året deltok François Auguste Biard, sammen med to andre kunstnere, Barthélemy Lauvergne og Charles Giraud. Biard og hans forlovede reiste et godt stykke på egen hånd, fulgt av en tjener. Fra København dro de til Christiania. Videre gikk ferden nordover, over Lillehammer, Gudbrandsdalen og Sverige, før de kom til Trondheim. Her tok også de dampskipet «Prinds Gustav» til Hammerfest, med et dagsopphold i Tromsø. Fra Hammerfest dro «La Recherche», med Biard og de andre kunstnerne ombord, atter til Svalbard, først til Bjørnøya, deretter Spitsbergen. Etter et opphold her, med utgangspunkt i Magdalenefjorden nord-vest på Spitsbergen, vendte skipet tilbake til Hammerfest. Her forlot Biard og hans følge ekspedisjonen. De tok båt til Kåfjord og derfra dro de med hester over land gjennom Finnmark. Først kom de til Kautokeino, deretter til Karesuando i Sverige. Der traff de presten Lars Levi Læstadius, som vi skal høre mer om senere. Deretter dro de med båt til Haparanda og med hest og vogn til Stockholm, hvorfra de reiste hjem til Paris. De øvrige ekspedisjonsmedlemmene oppholdt seg en tid i Finnmark, før Recherche-skipet vendte tilbake til Frankrike for vinteren, via Bergen og Christiania.

«La Recherche» vendte tilbake til Finnmark og Svalbard også i 1840. Men ingen av bildene i utstillingen er fra denne turen, så det får bli en annen historie.

Om omreisende kunstnere og om de første bilder fra Norge og Nord-Norge

I gamle dager, før fotografiets tid og før det ble vanlig å reise utenlands, var man naturligvis nysgjerrig på hvordan forholdene var i andre land og i andre deler av verden. Reiseskildringer, hvor forfatterne fortalte om hva de hadde sett, lært og opplevet ute i verden, var populære dengang som nå. Noen ganger reiste også kunstnere rundt og malte og tegnet landskap, bygninger og andre severdigheter, såvel som mennesker, og bragte således med seg kunnskaper hjem om hvordan det så ut på forskjellige steder. Å reise før jernbanens og flyenes tid var strabasiøst, langvarig og kostbart, og kunstneres reiser var ofte støttet av regjeringer, konger eller andre stormenn.

På 1700-tallet reiste flere danske kunstnere rundt i Norge, hvor de tegnet og malte prospekter av kjente steder. Norge var jo, frem til 1814, underlagt det danske kongeriket, og det var derfor naturlig at danske konger og prinser ønsket fremstillinger av hvordan landet så ut. Flere av kongene hadde også selv besøkt Norge. Gjennom disse kunstneres bilder ble det norske landskapet kjent og beundret, og dette regnes som «Norges kunstneriske oppdagelse». Utover på 1800-tallet reiste flere kunstnere, både norske og utenlandske, rundt om i Norge. Den første, norske kunstner som for alvor skildret Norges fjell og daler, var den kjente J.C. Dahl (1788-1857). Noen av kunstnere kom også til Nord-Norge på denne tiden. Svenske Anders Fredrik Skiöldebrand reiste i 1799 til Finnmark og kom helt til Nordkapp. Noe senere kom flere engelske billedkunstnere på rekke og rad.

Dette var under *romantikken*, en retning i kunsten og litteraturen som begynte rundt 1800. Under romantikken var man begeistret for storslagen, dramatisk natur, blant annet Alpene. Norge, med sine ville og storslagne fjell og fjorder, passet godt inn i datidens syn. Man var også fascinert av det eksotiske eller fremmedartede. Som eksempel kan nevnes at Frankrikes betydeligste kunstner under romantikken, Eugene Delacroix (1798-1863), reiste til Marokko og malte eksotiske skildringer av løver og arabere. Norge, som ligger så langt mot nord, ble nok også betraktet som eksotisk. Det var derfor ikke så rart at det var i denne perioden man «oppdaget» norsk og nordnorsk natur.

Om litografi og om reproduksjonsteknikker

Grafikk er, enkelt forklart, trykkede bilder. I gamle dager kunne man trykke bilder ved hjelp av for eksempel kobberstikk. Da risset man inn bildet i en kobberplate, smurte platen inn med sverte og trykket med den. Det vanlige var at et trykk ble laget etter en kunstners maleri eller tegning. Således ble også kunstnerens bilder spredd rundt og mange flere fikk anledning til å se dem.

Rundt 1800 fant man opp en ny form for grafikk som kalles *litografi*. Det kommer av *lithos*, et gresk ord som betyr stein. Man brukte da en plate av en bestemt sort stein. Senere har man også begynt å bruke metallplater, men teknikken kalles uansett litografi. På platen tegner man opp motivet med en fettstift eller lignende. Trykksverten vil da feste seg til fettstiftet, men ikke til resten av platen. (Forklaringen her

er svært forenklet.) Denne metoden var adskillig mer effektiv enn de eldre metodene, noe som gjorde at det nå ble utgitt flere trykkede bilder. En annen fordel med litografiet var at kunstnerne selv kunne tegne motivet direkte opp på platen. Før dette var det vanlig at en annen kunstner eller håndverker laget trykkplaten på grunnlag av en kunstners forlegg.

Fotografiet ble funnet opp rundt midten av 1800-tallet, og først mot slutten av århundret ble det vanlig å gjengi fotografier i bøker og tidsskrifter. Frem til dette ble derfor de fleste bilder trykket ved hjelp av litografi eller andre grafiske teknikker.

«Atlas Historique et Pittoresque»

Kunstnere som hadde vært ute og reist, fikk ofte trykket sine bilder opp som grafikk og utgitt i en bok eller mappe. Denne tradisjonen kalles gjerne *Voyage Pittoresque*. Det er fransk og betyr en billedreise, men det er kanskje bedre å kalle det en *reiseskildring i bilder*.

I 1852 utga man i Paris ett bokverk i to bind med tilsammen 300 litografier, som var et resultat av Recherche-ekspedisjonene i 1838, 1839 og 1840, med tittelen *Voyages en Scandinavie et Laponie au Spitzberg et aux Feröe: Atlas Historique et Pittoresque*. De fire litografiene i utstillingen er hentet fra dette.

De fire litografiene er utført etter tegninger av Auguste Mayer. Til venstre under bildet ser vi at det står: «Dessiné par A. Mayer» – tegnet av A. Mayer. Til høyre står navnet på den som har utført selve litografiet. Dette var en vanlig fremgangsmåte i fremstilling av litografi og annen grafikk: Først laget en kunstner en tegning som forlegg, deretter kom en annen kunstner og foreredte trykkplaten på grunnlag av forlegget. Dette forteller oss at grafikk lenge ble betraktet som en reproduksjonsteknikk mer enn som en selvstendig kunstart. I ett av tilfellene har Mayer utført både tegningen og litografiet.

I disse bildene ser vi at litografiet er en teknikk som egner seg til å gi detaljerte fremstillinger av for eksempel mennesker, natur og båter. Litografiene var opprinnelige i sort-hvitt. Fire av dem er imidlertid håndkolorert, det vil si at de er farvelagt i ettertid. Dette gjorde man gjerne med litografier som skulle rammes inn og henges på veggen.

De fire litografiene viser henholdsvis Torghatten, Lofoten, Nordkapp og en sameleir på Magerøya. I tillegg inneholder utstillingen en reproduksjon av Biards maleri *Læstadius preker for samene*. Bildene gir oss et interessant innblikk i hvordan det så ut på disse stedene for over 160 år siden. Kanskje vil noen hevde at ikke alle detaljene i disse bildene er korrekte, men uansett forteller disse bildene noe om hvordan mennesker som kom reisende fra utlandet dengang så på Nord-Norge og de som bodde her.

Presentasjon av kunstnerne

Auguste Mayer

Auguste Étienne François Mayer (1805-1890) var født i Brest på vestkysten av Frankrike. Han var landskapsmaler med motiver fra hav og kyst som spesialitet, såkalt marinemaler. En av hans spesialiteter var skildringer av sjøslag. Han deltok på en rekke utstillinger i Frankrike i sin levetid.

Mayer var ansatt i den franske marine med offisers rang. Han hadde tidligere deltatt på en ekspedisjon til Island i 1836. Mayer deltok på Recherche-ekspedisjonen i 1838 og ble i 1839 ridder av den franske æreslegionen. Den danske zoologen Henrik Krøyer, som reiste sammen med Mayer, har karakterisert ham slik:

Han var høy, tynd og særdeles tør ... Han viste stor livlighet i Gebærder og var noget utaalmodig, heftig og opfarende ... Hans Holdning var stiv og militair. Han var en fortrinlig Tegner og begavet med stor og udholdende Flid.

François Auguste Biard

François Auguste Biard (ca. 1800-1882) var fra Lyon. Her fikk han tegneundervisning og arbeidet også ved en fabrikk som laget håndmalte tapeter. For en kort periode var han ansatt som tegnelærer i den franske marine med offisers rang, men foretrakk åpenbart å virke som selvstendig kunstmaler. I 1828 vant han gullmedalje for et maleri som han stilte ut på den prestisjefylte Salon-utstillingen i Paris. I 1835 bosatte han seg i Paris, hvor han gjorde lykke som portrettmaler. Han fikk blant annet en rekke oppdrag fra kongen, Louis-Philippe, og hoffet. Kongen sørget for at han i 1838 ble slått til ridder av æreslegionen.

I tillegg til portretter malte han også figurscener, blant annet med historiske motiver. Videre gjorde han lykke med landskap fra en ekstrem natur, som for eksempel det skotske høyland, de sveitsiske alper og Nord-Norge og Svalbard, og fra eksotiske strøk i Afrika eller Syd-Amerika. Slike motiver var populære i samtiden og i romantikkens ånd. I 1858-1860 var Biard bosatt i Brasil. I Rio de Janeiro opprettet han et kunstakademi, og Brasils keiser utnevnte ham til minister for bildende kunst.

Det var altså kong Louis-Philippe som foreslo at Biard skulle delta på Recherche-ekspedisjonen i 1839 (se innledningen). Som vi husker, reiste Biard ifølge med sin unge forlovede, Léonie d'Aunet, på reisen i 1839. Etter å ha vendt tilbake til Paris, giftet de to seg. Imidlertid ble de skilt etter få år, fordi Léonie var blitt forelsket i Victor Hugo, forfatteren av bøker som *De elendige* og *Ringeren i Notre Dame*.

Inntil nylig har Biard vært nesten glemt, men var en av sin samtids mest fremtredende kunstnere. Idag er han vel mest kjent for sine bilder fra nordområdene. Disse gjorde han stor lykke med hjemme i Paris. For eksempel utførte han store veggmalier med motiver fra ishavsområdene i det naturhistoriske museet i Paris, hvor man blant annet kan se en fremstilling av mennesker i kamp med isbjørner. Biard har fremstilt den samme scenen i et maleri.

Om de enkelte bildene

Auguste Mayer:

***Torghatten*, 1838**

Håndkolorert litofrafi, 24,5 x 35,3 cm

Torghatten er et karakteristisk fjell utenfor Helgelandskysten. Det er velkjent på grunn av sin spesielle form, med et hull eller en «tunnel» tvers igjennom. Torghatten var allerede på begynnelsen av 1800-tallet kjent blant kunstnere og reisende, på samme måte som for eksempel Hestmannøya. Mange kunstnere har senere tegnet og malt dette fjellet, men Mayer må ha vært en av de første.

Ifølge gamle sagn, var det en jutul som var forelsket i en vakker jente som han forfulgte. Han ble sint, og skjøt en pil etter henne. Men en annen jutul (Brønnøykongen) kastet hatten sin imellom, så pilen gikk gjennom hatten istedet. Den første jutulen og hesten hans ble forvandlet til stein – til Hestmannøya. Jenta ble også til stein – til Lekamøya – og hennes syv venninner ble til fjellkjeden De syv søstre. Slik forklarte man i gamle dager hvordan underlige fjellformasjoner ble til.

Ute på havet foran Torghatten ligger et lite skip. Det er antagelig et marinefartøy, og det bærer svensk flagg. Norge var jo på dette tidspunkt i union med Sverige. På havet ser vi også to lettbåter. Antagelig har de reisende vært i land på Torghatten, og blir nå rodd ombord i skipet.

Som i det neste bildet, *Fiskeri i Lofoten*, er det først og fremst landskapet – fjellene og havet – som har opptatt kunstneren.

Auguste Mayer:
Fiskeri i Lofoten, 1838
 Håndkolorert litografi, 27,5 x 43,5 cm

Lofoten var kjent for sin fiskerivirksomhet. Mayer reiste gjennom Lofoten om sommeren. Han og hans reisefeller var derfor ikke vitne til det store lofotfisket som finner sted om vinteren og våren. De skaffet seg allikevel opplysninger om lofotfisket. I *Atlas Historique et Pittoresque* står det i teksten som ledsager dette bildet:

Fra februar til april kommer det fiskere hit fra hele kysten for å bedrive garn-, line- og juksafiske. De tar opp mellom seksten og sytten millioner fisk, noe som representerer en verdi på mer enn to millioner franc.

Forfatteren Xavier Marmier, som altså reiste ifølge med Mayer, kunne opplyse:

Rund Lofotkysten er det så store mengder fisk at han kjem i stimar og dannar tjukke lag som er fleire meter høge. Høvedsmannen kastar eit lodd i havet, og der han kjenner at det sprett tilbake på fiskeryggen som om det var eit fjell, stoppar han og begynner å fiska.

I dette bildet ser vi noen småbåter ute på havet og noen sjøboder og fiskehjeller inne på land. Imidlertid er det landskapet, med de karakteristiske, spisse fjellene, som dominerer. Det var den dramatiske naturen som fanget interessen blant de reisende som kom til Lofoten og resten av Nord-Norge. Det kommer tydelig frem av reiseberetninger og bilder fra tiden.

Marmier skriver om det nordnorske landskapet:

Etter kvart som vi reiser vidare, blir naturen villare og mektigare. Nakne fjell kaster seg dristig opp frå havet, med fint forma toppar, tynne som synåler eller med tagger som på ei sag. Snøen strekkjer seg ned mot havet, og den svarte skodda legg eit slør av sorg over denne kvite flata. Av og til lettar ein måseflokk frå bølgjene, de flaksar av garde og slår seg ned på stranda. ... Ein ser berre fjella som resier seg i all sin velde mot himmelen med eit tåkeslør rundt toppane, den aude strande og det mørke havet. Eg kjende meg mange gongar makteslaus når eg skulle skildra denne storslåtte naturen.

Marmiers opplevelse er typisk for romantikkens idealer – det var den storslagne naturen man interesserte seg for, den som fikk menneskene til å føle seg små og maktesløse.

Mayers bilde er en av de første kunstneriske fremstillinger av Lofoten som vi kjenner til. På denne tiden begynte norske og utenlandske kunstnere å interessere seg for det nordnorske landskapet. Men det var først i annen halvdel av 1800-tallet at Lofoten ble et populært reisemål blant billedkunstnerne. For romantikkens kunstnere var nok målet først og fremst å komme helt til Nordkapp.

Auguste Mayer:
Nordkapp, sett fra vest, 1838
Håndkolorert litografi, 27,3 x 43,6 cm

Nordkapp har vært et mål for reisende i flere hundre år. Navnet Nordkapp – eller «North Cape» – ble satt på fjellet av engelskmenn på 1500-tallet, da de mente at dette var Europas nordligste punkt! Det var et sentralt område for fangst- og handelsfolk som søkte nordover i ishavet. Etterhvert ble stedet også populært blant turister, som kom dit blant annet for den fabelaktige utstikten utver ishavet i nord. Blant annet kom prins Louis-Philippe av Orleans hit i 1795. Senere, som konge av Frankrike, sendte han som nevnt ut Recherche-ekspedisjonen.

Her ser vi Nordkapp-fjellet fra vest. Ytterst mot havet stikker det såkalte Nordkapp-hornet opp. Utsikten må enten være sett fra båt, eller fra den såkalte Kniveggodden, som ligger rett vest for Nordkapp-fjellet. Nordkapp-fjellet er et platå med en svært karakteristisk form. Her er det nok en gang romantikkens interesse for den storslagne, overveldende natur vi er vitne til. Under romantikken benevnte man gjerne en slik natur som *det sublime* – dvs. det storslagne som overvelder betrakteren og inngir ærefrykt! Samtidig ble Mayers litografier utført utfra en vitenskapelig interesse, gjennom å registrere og skildre de faktiske forhold.

Auguste Mayer:
Sametelt på Ovnene, Magerøya, Finnmark, 1838
 Håndkolorert litofrafi, 25 x 39 cm

I nærheten av Nordkapp, på Magerøya, besøkte ekspedisjonen denne lille sameleiren bestående av ett telt. I bakgrunnen ser vi en reinflokk. Vi ser også små båter og fisk som henger til tørk på hjeller, så det er tydelig at fiske og tørrfisk også var en viktig næringsvei for denne familien.

Som nevnt var et av ekspedisjonens oppdrag å skildre den befolkning de møtte i Nord-Norge. Flere av ekspedisjonens kunstnere fremstilte representanter for den samiske befolkningen. Også Biard og Léonie d'Aunet møtte samer under sitt opphold i nord. Léonie forteller om samenes reinsdyrhold:

Noen mil lenger borte kom vi over en annen leir hvor renflokken var betraktelig større. Renen er for lappene like verdifull som kamelen er for en araber, om ikke mer. For dem er den helt uunnværlig, den utgjør hele deres eksistensgrunnlag og uten den ville de dø av sult alle sammen.

Renen erstatter både ku, sau og hest, den gir melk, smør, ost og kjøtt. Skinnet blir sydd om til varme, sterke plagg, det brukes til tepper i sledene, til madrass om natten. Lappene syr med rensener, og av hornene lager de kniver og småredskap. Når familien skal flytte og alt og alle skal fraktes fra kysten og opp til skogen eller til fjells, trekker renen lasset, den er lappenes trofaste og rappfotete tjener. Men renen er ikke bare nyttig, den er også et vakkert og stolt dyr ...

Léonie beskriver også hvordan de samiske draktene så ut:

Deres innerste klesplagg, som de går med året rundt, er en saueskinnstrøye med hårene inn mot kroppen. Om vinteren trekker de over en kofte av rensdyrskinn og om sommeren en grå eller blå vadmelsjakke kantet med brede ullborder i forskjellige farver. Jakken har en stiv, litt høy officerskrave pyntet med små lapper av rødt stoff, tinnbiter og forseggjorte stikninger som går igjen rundt sidesplittene og mansjettene, Til jakken hører et belte av rensdyrskinn mer eller mindre dekorert etter eierens økonomiske status, med tinnknapper, kobberplater og grovt siselert sølv. Mennene har skulderlangt hår og bruker en ullstofflue pyntet med de samme brede farveborder som jakken. De bruker leggbeskyttere og støvler av rensdyrskinn ... de går helt opp til leggen, de snøres igjen med lærlisser ...

François Auguste Biard

Læstadius preker for samene, (ca. 1840)

Reproduksjon etter oljemaleri på lerret, 131 x 163 cm
(Originalen i Nordnorsk Kunstmuseum, Tromsø)

Maleriet *Læstadius preker for samene* henger i Nordnorsk Kunstmuseum i Tromsø. I utstillingen ser vi en reproduksjon. Dette ble malt av François Auguste Biard etter tilbakekomsten til Paris og stilt ut på Salonen i 1841. Bildet er utført på grunnlag av skisser og studier av folk og landskap som kunstneren hadde gjort under reisen og så satt sammen til det ferdig komponerte maleri hjemme i atelieret. Dette var en vanlig arbeidsmetode for landskapsmalere dengang.

Biard, hans forlovede Léonie og deres tjener dro altså fra Hammerfest til Kåfjord. I begynnelsen av september dro de herfra til hests gjennom Finnmark, først til Kautokeino, deretter til Karesuando i Sverige. Her bodde de hos presten Lars Levi Læstadius (1800-1861). Læstadius var også en kjent botaniker og hadde derfor vært i kontakt med Recherche-ekspedisjonen i 1838. På ekspedisjonslederen Gaimards oppfordring skrev han dessuten en avhandling om samisk mytologi. I ettertid er Læstadius mest kjent som vekkelsespredikant og som grunnlegger av den læstadianske bevegelse. Men Læstadius fikk sin vekkelse først i 1844, så da Biard traff ham, virket han fortsatt som ordinær sogneprest.

I dette bilde har Biard fremstilt Læstadius som preker for en gruppe samer, i leiren der de bor. Draktene er detaljert gjengitt og gir oss en god dokumentasjon om hvordan samene gikk kledd dengang. To av mennene bærer en såkalt firkanthatt eller firevindslue. Kvinnene bærer den tradisjonelle hornlue. På føttene har de

komager. En av kvinnene bærer en komse med et lite barn på ryggen. Det er altså en slags bærbar vugge for små barn, laget av tre, overtrukket med lær og foret med stoff. Biards forlovede, Léonie d'Aunet, skrev begeistret om komsen i sin reisedagbok:

Lappenes kunstneriske evner kommer til uttrykk i komsen, en liten vugge som de har skapt med sine hender. Med sikker formsans og øm kjærlighet har lappeforeldrene komponert for sitt barn et harmonisk mesterverk, halvveis klesplagg og halvveis møbel.

Sameteltene er omgitt av høy snø. Vi ser at snøen ligger i flere lag, noe som antyder at dette er flere år gamle snø. Slik finnes selvsagt ikke i Nord-Norge eller Nord-Sverige, selvom snøen kan ligge høyt også her. Derimot har Biard sett slik snø på Svalbard, og antagelig benyttet han seg av skisser derfra da han komponerte dette store maleriet. Dermed oppnår han å få landskapet til å fremstå som enda mer dramatisk og overveldende, i en tid da slike kvaliteter ble satt høyt!

Læstadius preker for samene er et historisk dokument som forteller om hvordan samene levet dengang og som presenterer en person som kom til å bety mye for religion og levesett i Sverige og Norge. Samtidig gir bildet oss et innblikk i hvordan datidens europeere betraktet det «romantiske» og «eksotiske» nord!

Bruk av utstillingen

Med et kulturhistorisk perspektiv er utstillingen og det ledsagende veiledningshefte lagt opp tverrfaglig og bør kunne benyttes i flere faglige sammenhenger. Selvfølgelig egner den seg i kunstfaglig undervisning, hvor man kan snakke om den aktuelle perioden, kunstnerne og hvilke teknikker og virkemidler som er benyttet. Videre kan utstillingen benyttes i historie- og samfunnsfag. Av spesiell interesse for skolene i Nord-Norge er selvsagt det samiske perspektivet. Her får vi dokumentasjon av hvordan den samiske befolkning levet, samtidig som vi også opplever dem gjennom tilreisende utlendingers holdninger. Med utgangspunkt i Biards fremstilling av Læstadius som preker for samene, kan vel også utstillingen brukes i religionsundervisningen, for å snakke om læstadianismens betydning. Med romantikkens litteratur i bakhodet bør man også kunne inkludere utstillingen i litteraturhistorie og norsk. Med tanke på at dette er et fransk materiale, og at vi kommer inn på både franske kunstnere og forfattere, kan antagelig elever som har fransk valgfag benytte seg av utstillingen. Tilsist kan også utstillingen, med sine 1800-talls fremstillinger og beskrivelser av forskjellige steder i Nord-Norge, benyttes i geografiundervisningen. Disse perspektivene kan også være med på å gi elevene større kunnskap om sin egen lokal- og regionalhistorie og dessuten danne utgangspunkt for diskusjoner om identitet.

Forslag til oppgaver / samtaleemner

- 1) Se på de forskjellige bildene i utstillingen og finn hvor landskapet dominerer i forhold til mennesker og bygninger. Hva kan dette fortelle oss om datidens natursyn?
- 2) Hvilke grunner kan man ha hatt for å fremstille naturen såvidt overveldende og dramatisk som vi ser den i flere av bildene?
- 3) Se på fremstillingene av de to byene, Tromsø og Hammerfest, og les beskrivelsene av dem. Hvordan opplevet franskmennene disse byene? Hvordan var byene dengang sammenlignet med idag?
- 4) Kan disse bildene fortelle oss noe om hvordan tilreisende fra utlandet på 1800-tallet betraktet Norge og oss nordmenn? I så fall hva? Hvilke egenskaper så de etter?
- 5) Se på Mayers *Sametelt* og Biards *Læstadius preker for samene*. Studer drakter og andre gjenstander. Hva forteller dette oss om datidens klesskikk og levesett blant samene? Studer nåtidige samedrakter og sammenlign. Hva er likhetene og hva er forskjellene? Har mye forandret seg?
- 6) Bildene i utstillingen er laget av franske kunstnere som reiste rundt i Norge. Finnes det paralleller blant norske kunstnere? En mulighet er antydning i veiledningsheftet. Let gjerne etter flere i kunsthistoriebøker.

7) Hvilken teknikk er de fleste av bildene utført i? Hva er grafikk? Hva er litografi? Forklar. Hva var fordelene med denne typen kunst? Kan vi se hvilken teknikk bildene er utført i?

Til sist: Hvis det er ønskelig at elevene skal fordype seg i utstillingen eller får lekser relatert til den, er det selvsagt mulig å kopiere hele eller deler av veiledningshefte. Så håper vi at lærere og elever får både glede og utbytte av utstillingen!

Litteratur

Léonie d'Aunet: *En pariserinnes reise gjennom Norge til Spitsbergen anno 1838*, Oslo 1968. (Norsk oversettelse ved Geneviève Jul-Larsen av: *Voyage d'une Femme au Spitzberg*, Paris 1854.)

Leif Østby: *Med kunstnarauge: Norsk natur og folkeliv i biletkunsten*, Oslo 1969.

Magne Malmanger: «Maleriet 1814-1870. Fra klassisisme til tidlig realisme», i *Norges kunsthistorie*, bind 4, Oslo 1981, gjenoptrykket i *Norges malerkunst*, bind 1, Oslo 1993.

Nils Magne Knutsen og Per Posti: *La Recherche: En ekspedisjon mot nord*, Tromsø 2002.

(Xavier Marmiers reiseskildring, oversatt av Magnhild Svenheim, er sitert etter denne.)

Anne Aaserud (red.): *Nordnorske bilder og bildet av Nord-Norge*, Nordnorsk Kunstmuseum, Tromsø 2002.

Voyage Pittoresque: Reiseskildringer fra nord, utstillingskatalog, Nordnorsk Kunstmuseum, Tromsø 2005. (Med artikler av Caroline Serck-Hanssen, Anne Aaserud og Knut Ljøgdø.)

For opplysninger om de enkelte steder som omtales, henvises det til oppslagsverk og leksika.